

MINISTRY OF CULTURE OF UZBEKISTAN
FERGANA REGIONAL BRANCH OF UZBEKISTAN
STATE INSTITUTE OF ART AND CULTURE

ORIENTAL ART AND CULTURE

ISSN 2181-063X

SCIENTIFIC
METHODICAL
JOURNAL

VOLUME 2 ISSUE 4
DECEMBER 2021

KOKAND

MINISTRY OF CULTURE OF UZBEKISTAN

FERGANA REGIONAL BRANCH OF UZBEKISTAN STATE INSTITUTE OF
ART AND CULTURE

ORIENTAL ART AND CULTURE

ISSN 2181-063X
SCIENTIFIC METHODOICAL JOURNAL
VOLUME 2 ISSUE 4 / DECEMBER 2021

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2021 yil 31 iyuldagi №303/6-sonli qaroriga asosan “Oriental Art and Culture” ilmiy-metodik elektron jurnali San’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etiladigan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

KOKAND

Editor in chief

Ximmatov Davlat Axatqulovich

Associated Professor

Executive Secretary

Turgunbaev Rashid Muxtorovich

Corrector

Asqarova Munajat Husanovna

Bosh muharrir

Ximmatov Davlat Axatkulovich

Dotsent

Mas’ul kotib

Turg’unboev Rashid Muxtorovich

Musaxxix

Asqarova Munajat Husanovna

Editorial board

S.Mannopov

National artist of Uzbekistan, Professor

I.Yuldashev

Doctor of Philology, Professor

M.Bashmanov

Candidate of Philology, Associated Professor

M.Abdullaeva

Honored mentor of youth of Uzbekistan,

Professor

K.Yuldashev

Honored Artist

Sh.Usmonov

Professor

Sh.Imomnazarova

PhD of Philological Sciences

R.Xolmatov

Candidate of Historical Sciences, Associated

Professor

Z.Fazliyeva

Associated Professor

D.Mamajonov

PhD of Historical Sciences, Associated

Professor

Tahririyat

S.Mannopov

O’zbekiston xalq artisti, professor

I.Yo’ldashev

Filologiya fanlari doktori, professor

M.Bashmanov

Filologiya fanlari nomzodi, dotsent

M.Abdullaeva

O’zbekistonda xizmat ko’rsatgan yoshlar

murabbiyi, professor

K.Yo’ldashev

O’zbekistonda xizmat ko’rsatgan san’at arbobi

Sh.Usmonov

Professor

Sh.Imomnazarova

Filologiya fanlari PhD

R.Xolmatov

Tarix fanlari nomzodi, dosent

Z.Fazliyeva

Dotsent

D.Mamajonov

Tarix fanlari PhD, dotsent

Ta’ischi

O’zbekiston davlat san’at va madaniyat institutining
Farg’ona mintaqaviy filiali

Table of Contents/Mundarija

Art and culture / San'at va madaniyat

1.	Abdurashid Madaliyev QO'G'IRCHOQ TEATRI VA IJROCHILIK MAHORATI	9
2.	Абдурашид Мадалиев БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИ ВА ҚЎҒИРЧОҚ ТЕАТРИ	17
3.	M.Ismailova SHOGIRDLARI QALBIDAN CHUQUR JOY OLGAN USTOZ YULDASHEV AHMADJON MIRZAEVICH	27
4.	Абдурашид Мадалиев ҚЎҒИРЧОҚ ТЕАТРЛАРИ УЧУН МУТАХАССИС КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ МАСАЛАСИ	34
5.	Manas Bekpolatovich Abdreymov QORAQALPOQ ZAMONAVIY MILLIY KINODAGI IZLANISHLAR XARAКTERI	44
6.	Rafiqjon Ahmedov SAN'ATGA BAXSHIDA UMR	50
7.	G'ofurjon Yusupovich Yunusov MILLIY QADRIYATLARIMIZDA ALLANING TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	57
8.	Azizbek Sirojiddinovich XushvaqtoV, Mo'minmirzo Zokir o'g'li Xolmo'minov ART MENEJMENTNI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING AHAMIYATI	65
9.	S.M.Zokirova BERNARA KARIEVA O'ZBEK BALET TEATRI SAHNASINING SHAKLLANISHIDAGI XISSALARI	75
10.	B.Tursunov «DOIRA» CHOLG'USINING PAYDO BO'LISHI	83
11.	Erkinoy Yakubovna Saitova OMMAVIY BAYRAMLARDA RAQS SAN'ATI USTUVORLIGI	88
12.	Shoiraxon No'monovna To'ychieva ERTAKLAR - BOLALAR TAFAKKURINI RIVOJLANTIRUVCHI VOSITA	94
13.	Gulbahar Amangeldievna Bekniyazova, Liza Taspolatovna Urazmbetova FOLKLOR SAN'ATINI ILMIY O'RGANISH MASALALARI	99
14.	Gulishod Abdiyeva BALETMEYSTERLIK SAN'ATINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	104
15.	Muhayyo Akbarovna Bekmurodova MADANIYAT VA SAN'AT SOHASINI TARAQQIY ETISHIDA INNOVATSION JARAYONLARNING TUTGAN O'RNI	109
16.	Мамлакат Алижановна Жўраева, Карим Юлдашев НУРЛИ УМР	115
17.	Мўминмирзо Зокир ўғли Холмўминов САНЪАТ МЕНЕЖМЕНТИ ФАНИНИ ЎҚИТИШДА МЕЪЁРИЙ ҲУЖЖАТЛАРНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ	123
18.	B.Mamatqulov QO'G'IRCHOQ SPEKTAKLLARINING YARATILISHIDA BOSHQARUV MEZONLARINING O'RNI	131
19.	B.Mamatqulov O'ZBEK AN'ANAVIY QO'G'IRCHOQ TEATRIDA IJROCHILIK SAN'ATINING O'ZIGA XOSLIKLARI	139

20.	Azizjon Nabijonovich Talaboyev MAQOM SAN'ATI. MAQOM SAN'ATINI O'RGANISHDA VA UNI YOSH IJROCHILARGA O'RGATISHDA ETIBOR QARATILISHI LOZIM BO'LGAN JIHATLAR	149
21.	X.Shermatova MAKTABLARDA O'QITILAJAK MUSIQA TA'LIMIGA BIR NAZAR: MUSIQA TA'LIMINING SHAKLI VA USULLARI	156
22.	Nazira Primbetova QORAQALPOQ DAVLAT TEATRIDA QO'G'IRCHOQ TEATRIDA MILLIY QAHRAMONLARINING TASVIRLANISHI	164
23.	E'zozxon Qobilova MUSIQANI IDROK ETISHNING PSIXOILOGIK JIHALARI	169
24.	E'zozxon Qobilova BOSHLANG'ICH SINFLARDA KUYLASH MALAKALARINI SHAKLLANTIRISH USLUBI	176
25.	R.O'taganov QO'G'IRCHOQ TEATRINING O'ZIGA XOSLIGI VA BOLALAR MA'NAVIY DUNYOSIDA TUTGAN O'RNI	185
26.	Бехзод Бозорбоевич Ғойипов МИЛЛИЙ САҢЪАТНИНГ ЖАҲОН МАДАНИЯТИДАГИ ЎРНИ	191
27.	Mamura Erkinovna Avazova, Oygul Maxamatalievnax Axmedova TOSHKENT VILOYAT OHANGARON TUMANI YOR - YOR QO'SHIQLARINING O'ZIGA XOS POETIKASI	196
28.	Shavkat Ataxonov XOREOGRAFIK TA'LIMDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	202
29.	Sayram Muxsinaliyevna Sobirova OVOZSIZ FILMLAR DAVRI MONTAJ SAN'ATI	207
30.	Shaxzoda Tursunovna Xudoynazarova YANGI O'ZBEKISTONDA IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALAR XOREOGRAFIYASI	213
31.	Toshpo'lat Akbarov YOSH AVLODNI TARBIALASHDA XALQ MUSIQA AN'ANALARINING O'RNI	217
32.	Умид Тоджидинович Тоджидинов АКТЁРЛИК МАҲОРАТИНИНГ ПРАГМАТИК ХУСУСИЯТЛАРИНИ ЎРГАНИШ	223
33.	У.Болтабоева, З.Абдуназаров АКТЁРЛИК МАҲОРАТИДА ЭСТЕТИК ТАРБИЯ ИНТИЗОМИ МАСАЛАЛАРИ	230
34.	Ravshan Zunnunov, Bahora G'ofurova AKTYORNING ROL USTIDA ISHLASHI	239
35.	Нажиматдин Ансатбаев ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДА ЁШ ТОМОШАБИНЛАР ТЕАТРИНИНГ ТАШКИЛ ҚИЛИНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШ ЖАРАЁНЛАРИ	248
36.	Абатбай Каллиев ҚЎШИҚЧИЛИК МАКТАБИНИ ЯРАТГАН УСТОЗ	255
37.	Altinay Bekpolatova TOVUSH KUCHI O'ZGARISH HOLATINING DIRIJYORLIKDAGI IFODASI	263
38.	Dildoraxon Mamajonova O'ZBEKISTON XALQ HOFIZI MAHMUDJON TOJIBOYEVNING BASTAKORLIK MAHSULLARI	268

39.	N.E.Abraykulova PEDAGOG-XOREOGRAFNING RAQS IJROCHILIGINI O'RGATISH MAHORATI	278
40.	Зарина Ахмедова РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ СРЕДСТВАМИ ХОРЕОГРАФИИ	284
41.	Ijodbek Jo'rayev O'SMIRLIK YOSHIDAGI O'QUVCHILARNI OVOZINI TARBIYALASHDA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR	288
42.	Инобат Махкамбаевна Иманкулова, Зебо Камарбековна Фазлиева АЛИШЕР НАВОИЙ НОМИДАГИ ДАВЛАТ АКАДЕМИК КАТТА ТЕАТРИ САҲНАСИДА “ЛАЗГИ - ҚАЛЬ ВА СЕВГИ РАҚСИ” БАЛЕТИ СЦЕНОГРАФИЯСИДА ЗАМОНАВИЙ ТАЛҚИН	295
43.	Махмут Гаирович Юсупбаев QORAQALPOG'ISTON KINO SANATIDA HUUJATLI FILMLARNING OLINISHI TARIXIDAN	303
44.	Феруза Хожимуродовна Файзиева ТЕЛЕСЕРИАЛ ХОДИСАНИНГ ЭВОЛЮЦИЯСИ	309
45.	Феруза Хожимуродовна Файзиева АДАБИЙ АСАРЛАРНИНГ ТЕЛЕЭКРАН ТАЛҚИНИДАГИ ИЗЛАНИШЛАР	314
46.	Гаухар Рахманова, Базарбай Назарымбетов БЕРДАҚ НОМИДАГИ ҚОРАҚАЛПОҚ ДАВЛАТ МУСИҚАЛИ ТЕАТРИДА МУСИҚАЛИ АСАРЛАР САҲНАЛАШТИРИЛИШ АҲАМИЯТИ	318
47.	Azizjon Talaboev O'ZBEK XALQ MUSIQA IJROCHILIGI SAN'ATIDA MAQOM JANRINI TIKLASH VA RIVOJLANTIRISH OMILLARI	325
48.	Н.Шерматов “ДИЛҲИРОЖ” РАҚСИ- ЁНГАН ЮРАК АЛАНГАСИ	334
49.	Nilufarxon Latipovna Xodjaeva MUSIQA O'QITISH METODLARINI TANLASHDA O'QUVCHILARNING YOSH XUSUSIYATLARINI HISOBGA OLISH	340
50.	A.Yuldashyev “ORKESTR SINFI” FANIDA O'ZBEK XALQ CHOLG'ULARI O'QUV ORKESTR GURUHLARI BILAN ISHLASHNING IJROCHILIK MAHORATINI OSHIRISHDAGI O'RNI	346
51.	Жалолхон Маматов САНЪАТ МУТАХАССИСЛАРИНИ ТАЙЁРЛАШДА ДИРИЖЁРЛИК	353
52.	S.Madaminov MUSIQA VOSITASIDA O'QUVCHILARNI MILLIY RUHDA TARBIYALASHGA DOIR TARBIYAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISH MASALALARI	361
53.	Нодирабегим Собирова САНЪАТ ВА МАДАНИЯТ СОҲАСИДА РЕСТАВРАЦИОН ФАОЛИЯТНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ	370
54.	Сайид-Акмал Расулов ЭКРАНДА РАНГ ТАЪСИРЧАНЛИГИ	376
55.	Дамир Уразбаев ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЯТ ТОМОШАБИНЛАРДА ЯНГИ ХУСУСИЯТЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШИ	383
56.	Gulchira Xodjametova DIRIJYORLIKDA O'NG VA CHAP QO'LNING ALOHIDA VA UMUMIY VAZIFALARI	388

Social sciences / Ijtimoiy-gumanitar

57.	M.Boshmonov MONOPREDIKATIV GAPLARNING LISONIY PARADIGMATIKASI	393
58.	Ikromjon Habibjonov PO‘LAT MO‘MIN IJODIDA ODOB-AXLOQ MASALALARI	401
59.	Tўxtatosh Шерқараева КИТОБХОНЛИКНИНГ ТАРҒИБОТИНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ АСР ТАЛАБИ	410
60.	Qizilgul Rajapboevna Xallieva, Gulnoza Umarjonovna Yusupova Dilfuza Umarjon qizi Yusupova THE ROLE OF THE THREE PRESENCES IN ONLINE TEACHING	416
61.	X.Sapoxonov MUOMALA MADANIYATI VA INSON MA‘NAVIYATI	422
62.	Sh.S.Yoldashov, O.E.Mamishhev, S.S.Qurbonov O‘ZBEKISTONNING TURIZM SALOHİYATINI OSHIRISHDA OT TURIZMI (OTDA SAYR QILISH TURLARI)DAN FOYDALANISH MASALALARI	428
63.	R.Xolmatov TURKISTONDA JADIDCHILAR JAMIYATLARINING PAYDO BO‘LISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	433
64.	Sadoqat Abbosxon kizi Sharipova “VATAN” KONSEPTUAL SEMANTIKASINI VOQEALANTIRUVCHI TIL VOSITALARINING ALISHER NAVOIY ASARLARIDA TALQINI	440
65.	Бурхон Жакбарович Шамсиддинов ХУСУСИЙ ТАДБИРКОР ВА ИШБИЛАРМОНЛАР ФАОЛИЯТИНИНГ ОИЛА ВА МАҲАЛЛА ФАРОВОНЛИГИГА ТАЪСИРИ	452
66.	Xafizaxon Usmonova PEDAGOGIK FIKR TARAQQIYOTIDA BUYUK ALLOMALARNING IJODIY MEROSI	457
67.	Mirzarahim Abdualiyevich Zokirov BOLALARDA BILISH JAROYONLARINI RIVOJLANTIRISHDA O‘YINNING AHAMIYATI	465
68.	Зиўар Асқарова ҲОЗИРГИ ЗАМОН ҚОРАҚАЛПОҚ ШЕЪРИЯТИНИ ҒОЯВИЙ- МАВЗУЛИ БАДИЙ- ЭСТЕТИК ЖИҲАТЛАРИ	471
69.	И.Мавлонов МИЛЛИЙ ЮКСАЛИШ ЖАРАЁНИНИНГ ЭВОЛЮЦИОН ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	476
70.	Д.Ф.Исакова ОАВДА НУТҚИЙ ЭТИКЕТ	481
71.	Музаффар Умматович Курбанов ТАДБИРКОРЛИК ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИНИНГ ИЖТИМОИЙ- ИҚТИСОДИЙ АСОСИ СИФАТИДА	486
72.	Мирзарахим Абдуалиевич Зокиров ЎҚУВЧИЛАРДА ТАЯНЧ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ АСОСИДА ИЖТИМОИЙ ФАОЛЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК АСОСЛАРИ	491
73.	Xurshida Djumavaevna Tillaxodjaeva НИКОН ВА ОИЛА ВО‘ҮИЧА SOVET QONUNCHILIGINI AMALGA OSHIRISH VA QOZI SUDLARI MASALASI	498
74.	Дилноза Тохировна Курбонова КИТОБХОНЛИК - ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ ПОЙДЕВОРИ	503
75.	Sohibaxon Yuldasheva O‘ZBEKISTONDA KUTUBXONACHILIK SOHASINING RIVOJI	508

76.	Маржан Балтабаевна Худайбергенова ХУЖЖАТ ВА ХУЖЖАТЛАРНИ САҚЛАШНИНГ АҲАМИЯТИ	516
77.	Акмал Абдурашидович Марозиқов ФАРҒОНА ВИЛОЯТИДА ДЕҲҚОНЧИЛИК МАДАНИЯТИНИНГ АҲОЛИ ТУРМУШ ТАРЗИДАГИ ЎРНИ	520
78.	Nabi Pardaboyevich Jumaboyev SHARQ MUTAFAKKIRLARINING TA'LIM-TARBIYAGA OID MA'NAVIY VA AXLOQIY QARASHLARI	526
79.	Ҳавасхон Омоновна Солиева “БЕБОШ БОЛА” СИНДРОМИ ЁХУД НЕГА БОЛАЛАР АСАБИЙЛАШМОҚДА?	532
80.	Ботирали Абдумажидович Арзиматов ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШ МАСАЛАЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛИ РЕЖАЛАР	545
81.	Sarvinoz Baxtiyorovna Qosimova O'SMIRLIK DAVRIDAGI O'QUVCHILARDA IJTIMOIIY INTELEKT MUAMMOSINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	554
82.	Zarifjon Qo'lyiyevich Safarov, Nasiba Erkinovna Abraykulova MA'NAVIYAT-JAMIYAT HAYOTINING JONI VA RUHIDIR	560
83.	Бурхон Жакбарович Шамсиддинов ЖАМИЯТ МАЪНАВИЙ ҲАЁТИДА ТАДБИРКОР ВА ИШБИЛАРМОНЛАР ИШТИРОКИНИНГ ЎРНИ ВА УНИНГ ИЖТИМОИЙ-ФАЛСАФИЙ ТАЛҚИНИ	565
84.	Зиёдбек Юлдашевич Эсонов ФАРҒОНА ВОДИЙСИ ҲУНАРМАНДЛАРИ УЮШМАСИ ВА УНИНГ НИЗОМИ	575

O'SMIRLIK DAVRIDAGI O'QUVCHILARDA IJTIMOYIY INTELEKT MUAMMOSINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Sarvinoz Baxtiyorovna Qosimova
s.b.qosimova@gmail.com
Buxoro davlat universiteti

Anotatsiya: ushbu maqolada ijtimoiy intellekt haqida tushunchalar hamda o'smirlik davri psixologiyasida ijtimoiy intellekt muammolarini xorij psixologlari tomonidan nazariy yondashuvlari asosida tushuntirib berilgan.

Kalit sozi: o'smir, intellekt, kommunikativ, muloqot, o'z o'zini anglash, tafakkur, idrok, tassavur, mantiqiy xotira, ijtimoiy donolik, individual farqlar, intellektual

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE SOCIAL INTELLIGENCE PROBLEM IN ADOLESCENT STUDENTS

Sarvinoz Bakhtiyorovna Qosimova
s.b.qosimova@gmail.com
Bukhara State University

Abstract: This article explains the concepts of social intelligence and the problems of social intelligence in adolescent psychology based on theoretical approaches by foreign psychologists.

Keywords: adolescent, intellect, communicative, communication, self-awareness, thinking, perception, imagination, logical memory, social wisdom, individual differences, intellectual

O'smirlik davri taqlidchanligi, hissiyotlilik, mardligi, tantiligi, o'z- o'ziga xos psixologik xususiyatlari bilan farqlanuvchi shaxsdir. Bu davrning asosiy ko'zga ko'rinadigan xususiyatlaridan biri ijtimoiy intellektning namoyon bo'lishidadir. O'smirning eng muhim xususiyatlaridan yana biri uning aqlning tanqidiyligiga nisbatan munosabatning tez rivojlanishiga bog'liq jarayonlar uning ijtimoiy intellektini faollashtiradi. Xush, o'smirning psixik o'sishini harakatga keltiruvchi kuch bu uning ijtimoiy intellektimi? Ijtimoiy intellekt deganda nimani tushunamiz?

Ijtimoiy intellekt - bu ijtimoiy o'zaro ta'sirning muvaffaqiyatini belgilaydigan qobiliyatlar to'plami. Boshqa odamning xatti-harakatlarini, o'z xatti-harakatlarini tushunish qobiliyatini, shuningdek, vaziyatga muvofiq harakat qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi [1]. ¹Ijtimoiy intellekt tushunchasi ko'pincha hissiy intellekt tushunchasi

¹ Ушаков Д.В. Социальный интеллект как вид интеллекта (рус.) // Институт психологии РАН. — 2004

bilan bog'liq bo'lib, hissiy aql g'oyasi ijtimoiy intellektdan kelib chiqqanligini aytadi. Biroq, ko'pchilik mualliflar bu tushunchalar bir-biriga o'xshash, deb hisoblashadi. Ijtimoiy intellektn muammosini o'rganib kelgan olimlar ijtimoiy intellektni boshqalarning his-tuyg'ularini, fikrlarini va niyatlarini yaxshi tushunish Umumiy til topish va odamlar bilan yaxshi munosabatda bo'lish qobiliyati deb baholaydilar. Ayrim tadqiqotchilar esa Inson munosabatlari qoidalari va qoidalarini yaxshi bilish Boshqa odamlarning nuqtai nazarini tushunish qobiliyati va ijtimoiy vaziyatlarga yaxshi moslashish qobiliyati mavjud. mavjudligini e'tirof etishadi.

O'smirlik davrida kommunikativ va shaxsiy salohiyat (muloqot va muloqotga umumiy moyillik sifatida), o'z-o'zini anglash va boshqa odamlarni tushunish qobiliyati (shu jumladan, ularning xatti-harakatlarini bashorat qilish qobiliyati) eng faol shakllanadi. Bu davrda o'smir kattalar bilan munosabati jarayonida ta'sir etuvchi omillar sifatida psixologik inqirozlarning ham ahamiyati kattadir. O'smirning fiziologik va psixologik rivojlanishi davridagi kuzatiladigan o'zgarishlar uning psixikasiga ta'sir etib boradi. Muloyim tabiatli farzand birdaniga qaysar, o'jar bo'lib qolishi mumkin.

O'smirlik davrida, birinchi navbatda, o'z harakatlarining oqibatlarini oldindan bilish va boshqalarni bashorat qilish qobiliyatining shakllanishi sodir bo'ladi [3].² Voyaga etganida, ijtimoiy aql ijtimoiy donolik shaklini oladi. Bu yoshda, birinchi navbatda, o'z xatolarini tan olish qobiliyati ham shakllanadi .

O'smirlik va erta o'smirlik davridagi rivojlanishning hayotiy ijtimoiy va psixologik holatidagi o'zgarishlar yoshida. o'smirlarning aql-zakovati va xulq-atvoriga yangi, ortib borayotgan talablarning paydo bo'lishi va kattalar tomondan yigitlar. Idrok, tasavvur va e'tiborni rivojlantirish xususiyatlari ma'lum bir yosh davrida kuzatiladi. Xotira, fikrlash va nutqdagi o'zgarishlar o'rta maktabdagi bolalarda yuzaga kelsada O'smirlik va erta o'smirlik davrida bola ongini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari paydo bo'ladi. Bunda etakchi faoliyatni o'zgartirish, o'z-o'zini anglash, o'zini o'zi boshqarish kabi ruhiy jarayonlarni takomillashadi.

O'smirlik va erta o'smirlik davridagi bolalar nutqini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri umumiy va maxsus qobiliyatlarni rivojlantirish jarayoni bilan birga etakchilikning asosiy turlarining qiymati faoliyati: o'qitish, muloqot va mehnat - umumiy va maxsus qobiliyatlarni rivojlantirish uchun o'smirlik va erta o'smirlik davridagi bolalarda. kuzatiladi. Bu yoshdagi sezgirlik qobiliyatlarni rivojlantirish davri. maktab oxirigacha bolalarning qobiliyatidagi individual farqlarning oshishi, fikrlashni rivojlantirishda, psixologik tayyorgarlik va har xil turdagi o'rganish uchun haqiqiy qobiliyatning o'ziga xos xususiyati shakllandi. . Mustaqillik va o'ziga xoslikka intilish fikrlash hamda tajriba uchun moyillik xususiyatlari intellektual faoliyat uchun

² Князева Н.Н. Изучение социального интеллекта у школьников и студентов // Юбилейная международная научно-практич. конф., посвященная 200-летию Д.П. Ознобишина. Самара, 2004.

yangi motivlarning paydo bo'lishini ta'minlaydi. Kognitiv rivojlanish holatining umumiy xususiyatlari yuzaga kelishi bilan maktabning yuqori sinflarida aqliy faoliyatning barcha turlarini bajarishga deyarli tayyor bo'lgan darajada kattalar ishi, shu jumladan eng murakkab. faoliyatlarni bajarishga moyil bo'ladilar.

O'smirlik davrida kognitiv funktsiyalar va aqlning rivojlanishi miqdoriy va sifat tomonidan Birinchisi, yoshlarning aql-zakovati tezroq, mobilroq ekanligini aks ettiradi Sifatli o'zgarishlar - bu strukturaning o'zida siljishlar fikrlash jarayonlari: yosh intellektning qanday vazifalarni hal qilishi muhim emas, balki bu u buni qanday qiladi. 15 yoshga kelib, gipotetik-deduktiv fikrlash asoslari, qobiliyati mavhumlashtirish, muqobil farazlarni shakllantirish va sanab o'tish, intellektual aks ettirish kabi jarayonlar kuzatiladi. Shu bilan birga, aniq hayotiy vazifalarni hal qilishda o'rta maktab o'quvchilari g'ayrioddiylikni ko'rsatadilar zukkolik, topqirlik xususiyatlari zukkolik, ba'zan abstrakt qilish qobiliyatidan ustunligi bilan farqlanib boradi.

O'smirlik davrida aqliy rivojlanish bilimlarni to'plashda muayyan ko'nikmalar, intellektning xususiyatlari va tuzilishidagi o'zgarishlar, shaxsning shakllanishida qanchalik aqliy faoliyat uslubi - individual o'ziga xos psixologik tizim inson ongli ravishda yoki o'z-o'zidan eng yaxshisi uchun murojaat qiladigan vositalar ularning individualligini faoliyatning ob'ektiv, tashqi sharoitlari bilan muvozanatlash. kognitiv jarayonlar, bu tur bilan chambarchas bog'liq bo'lgan fikrlash uslubi sifatida ishlaydi asabiy faoliyat, temperament, tarbiya sharoitlari va o'z-o'zini tarbiyalash qobiliyatlari yuzaga keladi³

Maktab o'quvchilarining bilish jarayonlari ularni mukammal va moslashuvchan qiladigan fazilatlariga ega bo'ladi va bilish vositalarining rivojlanishi bolalarning haqiqiy shaxsiy rivojlanishidan bir oz oldinda yuradi. Biroq, bu fakt psixologik me'yor emas Agar mashg'ulotlarga shunchalik e'tibor berilsa, vaziyat boshqacha bo'lishi mumkin edi. Boshlang'ich sinflardan o'rta sinflarga, keyin esa maktabning yuqori sinflariga o'tish bilan bolalarning biznes va boshqalar bilan shaxsiy munosabatlar tizimidagi pozitsiyasi o'zgaradi. Ularning hayotida tobora ko'proq vaqt jiddiy masalalar bilan shug'ullana boshlaydi, Ularning aql-zakovati uchun talablar ortib boradiki ular hayotlarini jiddiy tarzda qabul qilishlarini istab qoladilar. O'qituvchilar va ota-onalar o'smirlar bilan yangi muloqot uslubiga o'tishni boshlaydilar, ular his-tuyg'ulardan ko'ra ko'proq aqli va mantig'iga murojaat qiladilar Kognitiv rivojlanish holatining umumiy xususiyatlari. O'smirlik va erta o'smirlik davridagi rivojlanishning hayotiy ijtimoiy va psixologik holatidagi o'zgarishlar o'smirlarning aql-zakovati va xulq-atvoriga yangi, ortib borayotgan talablarning paydo bo'lishi kuzatiladi. O'smir yigitlarida Idrok, tasavvur va e'tiborni rivojlantirish xususiyatlari yuzaga kelsa xotira, fikrlash va nutqdagi o'zgarishlar o'rta maktabdagi bolalarda. aks etadi.

³ И.В Носко Психология развития и возрастная психология Владивасток 2003

O'smirlarning intellektual faolligini oshirish, ularning narsalarning mohiyatiga kirib borish istagi. Intellektual faoliyat uchun yangi motivlar paydo bo'lishi mumkin. O'qituvchilar va ota-onalar o'smirlar bilan yangi muloqot uslubiga o'tishni boshlaydilar, ular his-tuyg'ulardan ko'ra ko'proq aqli va mantiq'iga murojaat qiladilar. Kattalar bilan birgalikda o'xshash narsalarni baholash va qayta qurish bilan bog'liq muhim jarayonlar sodir bo'ladi. Mantiqiy xotira faol rivojlana boshlaydi va tez orada shunday darajaga etadi bolaning ushbu turdagi xotiradan imtiyozli foydalanishga o'tishi va ixtiyoriy va vositachi xotirani yuzaga keltiradi. Mantiqiy xotiradan hayotda tez-tez amaliy foydalanilsa reaksiya sifatida mexanik xotiraning rivojlanishi sekinlashadi. Maktabda ko'plab yangi o'quv fanlarining paydo bo'lishi tufayli o'smir eslashi kerak bo'lgan ma'lumotlar miqdori, shu jumladan mexanik xotirani keltirib chiqaradi. Uning xotirasi bilan bog'liq muammolar bor va bu yoshda yomon xotira shikoyatlari yosh talabalarga qaraganda ancha tez-tez uchraydi. Shu bilan birga, o'smirlar yodlashni yaxshilash usullariga qiziqish uyg'otadi.

A.N.Leont'ev xotiraning ikkita asosiy turi - to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita - bolalik davrida qanday rivojlanishini o'rganib chiqdi va katta maktab yoshida ularning o'zgarishi xususiyatlarini aniqladi

Xotira va fikrlash o'rtasidagi munosabatlar ham yoshga qarab o'zgaradi. Erta bolalik davrida xotira asosiy aqliy funktsiyalardan biri bo'lib, unga bog'liq boshqa barcha aqliy jarayonlar quriladi. Bu yoshdagi bolaning fikrlashi ko'p jihatdan uning xotirasi bilan belgilanadi: o'ylash - eslash. Boshlang'ich maktab yoshida fikrlash xotira bilan yuqori darajada bo'lib unga bevosita bog'liq holda rivojlanadi. Xotira va boshqalar o'rtasidagi munosabatlarning hal qiluvchi o'zgarishi aqliy funktsiyalar o'smirlik davrida yuzaga keladi. Bolalar xotirasini o'rganish Bu asr o'smir uchun eslash fikrlash ekanligini ko'rsatdi. Uning jarayoni yodlash fikrlash, eslab qolgan material doirasida mantiqiy munosabatlarni o'rnatish uchun qisqartiriladi va eslash ular bo'yicha materialni tiklashdan iborat. munosabatlarni yuzaga keladi.

O'smirlik va erta o'smirlik davrida monolog va yozma nutq faol rivojlanadi, Ayniqsa V sinfdan IX sinfgacha ravon va ifodali o'qish qobiliyatini yoddan aytib berish qobiliyati to'g'ri, rivojlanadi V-VI sinflarda esa kichik asarni yoki matnning parchasini takrorlash qobiliyatidan og'zaki taqdimotni mustaqil ravishda tayyorlash qobiliyatiga qadar; mulohaza yuritish, fikr bildirish va ular uchun bahslashish va shu qatorda nutqni rivojlantirishda alohida yo'nalish fikrlash va nutqning o'zaro bog'liqligi bilan bog'liq jarayonlar shakllanadi. og'zaki yoki yozma matn rejasini qobiliyati ayniqsa IX-X sinflarda umumiy va xususiy rivojlanish shakllanadi.⁴ So'ngi yillarda ilm fan rivojlanishi bilan insonlarning ilmiy salohiyatining oshib borishi bilan bir qatorda ijtimoiy intellekt masalasi muammolari dolzarblik darajasiga muvofiq o'rganilib kelinmoqda. Ayrim psixologlar har bir bola ma'lum bir intellektual salohiyatga ega

⁴ Психология. Книга 2. Психология образования / Р. С. Немов — «ВЛАДОС», 2007

bo'lib tug'iladi, ular etuklik va tajribalar tufayli o'sib boradi va rivojlanadi deb ta'kidlasalarda ayrim ilmiy salohiyat egalari inson hissiy sezgirlik, hissiy xotira, hissiy ishlov berish va hissiy o'rganish qobiliyati nuqtai nazaridan ba'zi bir tug'ma hissiy aql salohiyati bilan tug'iladi degan fikrni beradilar. Bu qanchalik to'g'ri? Biz yuqorida keltirib o'tilgan nazariy yondashuvlar asosida o'smir yoshiga bog'liq bo'lgan ijtimoiy intellekt muammolariga kiruvchi kognitiv va aqliy jarayonlar bilan bog'liq muammolarga yondashib o'tdik. Biroq o'smirlik davridagi hissiy jarayonlarning yuzaga kelishi ijtimoiy intellektning rivojlanishiga ta'sir etishi haqidagi fikrlarimizni boyitar ekanmiz avvalambor o'smirlik davrida kuzatiladigan yana bir asosiy xususiyatlardan biri bu ularning hissiy qobiliyatlarga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ушаков Д. В. Социальный интеллект как вид интеллекта (рус.) // Институт психологии РАН. — 2004
2. Князева Н. Н. Изучение социального интеллекта у школьников и студентов // Юбилейная международная научно-практич. конф. , посвященная 200-летию Д. П. Ознобишина. Самара, 2004.
3. И. В Носко Психология развития и возрастная психология Владивасток 2003
4. Психология. Книга 2. Психология образования / Р. С. Немов — «ВЛАДОС», 2007
5. Тойирова Ш. И. , Тойирова Л. И. Психологическая роль геронтологии в республике Узбекистан //Инклюзивное образование и психолого-педагогическое сопровождение лиц с ОВЗ и инвалидов: от раннего возраста до профессиональной подготовки. Региональные практики и модели. – 2020. – С. 202-205.
6. Тойирова Ш. Ўзбек оилаларда эгизак фарзандларни тарбиялашдаги ўзига хос психологик муаммолар //Oriental Art and Culture. – 2020. – №. I (2). – С. 122-125.
7. Ismatova D. T. et al. OILADAGI AJRIMLAR PSIXOLOGIK MUAMMOSI SIFATIDA //Oriental Art and Culture. – 2021. – Т. 2. – №. 3. – С. 184-190
8. Тойирова Л. И. , Тойирова Ш. И. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДРОСТКОВ-БЛИЗНЕЦОВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ШКОЛЕ //негізі» атты халықаралық білім беру онлайнконференциясының материалдары. – 2019. – С. 113.
9. Тойирова Л. , Ульмасова Д. НАВЫКИ ТРЕНЕРА И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ВОПРОСЫ КАК ВЛИЯНИЕ НА ПРОЦЕСС ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ // Свет ислама. - 2020. - Т. 2020. - №. 1. - С. 152-158

10. Izatovna T. L. , Izatovna T. S. PSYCHODIAGNOSTIC BASES OF THE STUDY OF TWINS IN PSYCHOLOGY //E-Conference Globe. – 2021. – С. 98-104.

11. Izatovna T. S. THE INFLUENCE OF PSYCHOGENETIC FACTORS ON THE UPBRINGING OF TWINS IN UZBEK FAMILIES //ResearchJet Journal of Analysis and Inventions. – 2021. – Т. 2. – №. 05. – С. 297-303.

12. Izatovna T. L. INFLUENCE OF HUMAN FACTORS ON THE UPBRINGING OF BLIZNETS IN UZBEK FAMILIES IN THE PROCESS OF TRAINING //ResearchJet Journal of Analysis and Inventions. – 2021. – Т. 2. – №. 05. – С. 286-292.

13. Тойирова Л. Эгизаклар ривожланиш босқичларидаги ўзига хос психологик хусусиятлар //Oriental Art and Culture. – 2020. – №. I (2). – С. 126-130.

14. Izatovna T. S. PSYCHOLOGICAL APPROACHES OF PARENTS IN THE UPBRINGING OF TWINS IN UZBEK FAMILIES //ResearchJet Journal of Analysis and Inventions. – 2021. – Т. 2. – №. 05. – С. 82-87.

15. Izatovna T. L. , Izatovna T. S. PSYCHODIAGNOSTIC BASES OF THE STUDY OF TWINS IN PSYCHOLOGY //E-Conference Globe. – 2021. – С. 98-104.